

historijsko slikarstvo u hrvatskoj

povijesni muzej
hrvatske

ivo babić

Izložba »Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj« ide u niz velikih izložaba Povijesnog muzeja Hrvatske, koje panoramski otkrivaju cijele kulturno-historijske epohe. Ova izložba, s izlošcima iz fundusa muzejskih zbirki, zahvaća — razmjerno širokom fundusu — fenomen historijskog slikarstva kod nas, zacrtaavajući njegove vremenske i vrijednosne raspone. Polazeći od koncepcije historijskog slikarstva kao od slikarstva koje prikazuje događaje ili ličnosti iz vremena već prošlog u doba nastanka slike — prezentirane su slike, grafike, oleografije, litografije, oslikana keramika, djela domaćih i stranih slikara s temama vezanim uz našu historiju. Poseban doprinos poznavanju historijskog slikarstva i uopće hrvatskog slikarstva XIX i početka XX stoljeća predstavlja katalog izložbe — djelo Marijane Schneider, pružajući mnoštvo podataka filološke naravi: o historijskom slikarstvu uopće, o njegovim osobitostima u Hrvatskoj, o tematici, o njegovu nastanku i trajanju... Dotaknut je i problem valorizacije historijskog slikarstva i njegovog povezivanja uz političku realnost Hrvatske, u omjeru koji dopušta sama narav kataloga. Na te ćemo se probleme osvrnuti u daljnjem izlaganju.

Historijsko slikarstvo jedan je od najkarakterističnijih žanrova građanskog slikarstva, od kojega se danas pamti još Meissenier — tek kao reprezentant. Ako se građansko akademsko slikarstvo ne može valorizirati, bar ne u cjelini, na nivou njegovih dometa i načina u strukturiranju vizuelne oznake i njoj adekvatne estetske informacije, onda je ono — kao jedna od šifara vremena, koju treba čitati dovodeći je u vezu s gospodarskim, društvenim, kulturnim prilikama — još uvijek interesantno za proučavanje ikonologije XIX i početka XX stoljeća; ono može poslužiti (parafraziramo M. Foucaulta) arheološkoj aktivnosti u pokušajima rekonstruiranja idejnih ili mitoloških konfiguracija epohe. Valorizaciji historijskog slikarstva možemo pristupiti pomoću parametra kulturno-historijske vrijednosti, a ponekad u sretnijim trenucima i pomoću specifičnih umjetničkih, likovnih vrijednosti — premda svjesni artifičnosti razgraničenja tih često nerazlučivih, čak i identičnih pojmova.

Na primjer — historijsko slikarstvo J. F. Mückea, s kojim od sedmog decenija prošlog stoljeća započinje historijsko slikarstvo u Hrvatskoj, kontinuirajući do prvih decenija našeg stoljeća: figure su mu ukočene lutke, kompozicija nespretna, impostacije patetične, lica do karikiranosti izražajna, naracija eksplicitna (a to su uglavnom i opće zamjerke historijskom slikarstvu). Kod Ferde Quiquereza, autora brojnih historijskih slika, s likovnog aspekta najinteresantnije su skice u kojima ponekad, kao i u slikarstvu pejzaža, doseže svoje vrhunce, oslobođen diktata čitkog, preciznog izražavanja. Kao i kod J. F. Mückea, djela Otona Ivekovića iz njegova velikog opusa historijskih slika malokad nadilaze značenje kulturno-historijskih dokumenata. Vlaho Bukovac u svojim slikama historijskog žanra, kao što je to slika »Hrvatski preporod«, doseže vrhunce akademskog slikarstva (for-

malna perfekcioniranost), ali u isto vrijeme slabosti koje ono podrazumijeva (kartonski svijet kulisa, konstrukcija i rekonstrukcija s minimumom nadahnuća ili bez nje ga). Po isključivo likovnim vrijednostima, skica »Pokrštenje Hrvata« Bele Čikoš-Sesije iznimka je: nenametljiva patetika, rasplintute forme povezane secesijskim kromatskim akordima. Spomenuti su tek najpoznatiji slikari; ostaje još cijeli niz manje poznatih, stranih slikara, slikara iz pokrajine.

Velik broj historijskih slika bio je reproduciran u obliku oleografija i tako su prodrle u najšire socijalne slojeve, od građanstva do seljaštva; sama ta činjenica pridaje im posebno kulturno-historijsko značenje. Ako se uzmu u obzir takve socijalne referencije historijskog slikarstva, onda se mogu shvatiti i neka njegova formalna svojstva koja mu upravo predbacujemo — narativnost, karikirana izražajnost, lako raspoznatljivi atributi — bez kojih ono ne bi nikad imalo tako širokog odjeka. Iz naših današnjih perspektiva cijela ikonografija historijskog slikarstva dobiva gotovo mitološka značenja: ciklusi o Zrinjskima, o Tomislavu, o Zvonimiru... ili različita pokrštenja ili doseljenja Hrvata gdje se naši barbarski preci predočuju kao začušljani, uredni, poštovanja dostojni muževi i žene koji s ushićenjem promatraju svoju lijepu novu domovinu (uostalom, nama danas stari Hrvati predstavljaju tek jednu od rodoslovnih grana naše etnogeneze); ili te bajne, rumene, zaobljene (valjda zbog obavezne slavenske steatopigije?) hrvatske djeve i vile; ili npr. »Antemurale Christianitatis« Ferde Quiquereza: Hrvatska isukanog mača navaljuje na Turke u prisutnosti Dantea i predstavnika zapadne kulture (pitamo se: zar se zaista moglo vjerovati da je itko vodio računa ili čak čuo za taj epitet dodijeljen nekom perifernom narodu, a Dante na onom poznatom mjestu spominje Hrvatsku tek zbog njenoga egzotičnog prizvuka). Ta-

kve misaono-mitološke strukture shvatljive su u kontekstu koji ih uvjetuje, u odnosu na društveno-gospodarske prilike — razvoj građanske klase, u odnosu na mukotrpan, prigušivani proces nacionalnog konstituiranja. Kao i kod ostalih naroda unutar Austro-Ugarske Monarhije, historijsko slikarstvo s tematikom iz razdoblja neovisnosti u vezi je s nacionalnim previranjima i težnjama za osamostaljenjem. U takvim prilikama oleografije predstavljaju nacionalne embleme na zidovima građanskih i seljačkih kuća. Ikonografiju tog slikarstva trebat će dovoditi u vezu s inscenacijama prvih nacionalnih opera; ona će se dešifrirati pomoću rodoljubne literature, podacima iz tek nastajuće historiografije (pri čemu je štošta izmišljeno — naučni folklor). Velik dio tog posla već

je izvršen u katalogu izložbe. Značajne su teme iz srpske historije: Miloš Obilić, Kosovska djevojka ... kao odraz nastajućih ideja jugoslovenstva u Hrvatskoj; 1870. slika u Zadru Franjo Salghetti-Drioli veliku kompoziciju »Jugoslaviju«.

Oleografije, bar nam se tako čini, zaslužuju posebno istraživanje, kao fenomen široke socijalne referencije likovne umjetnosti, iako često skromnih likovnih vrijednosti, u doba kad ona tek hvata maha unutar građanskog društva, dopirući u obliku oleografija do najširih slojeva pučanstva kojem je to jedini kontakt s umjetnošću, kad već zamire umjetničko folklorno izražavanje. U prošlom stoljeću izvjesno skladište reklamira oleografije (navodimo prema fotokopiji s izložbe) — vlastitom nakladom pomnožene slike, zajedno sa okvirima,

ogledalima za zid i džep, šivaćim strojevima, stolicama iz svinutog drva ... Iz ove sintagme prividno dispartnih pojmova oslobađa se smisao, dapače navodi na metodologiju istraživanja: upućuje na uspoređivanje dijakronih nizova iz područja gospodarstva s nizovima s područja umjetnosti. Trebalo bi usporediti niz najvažnijih datuma iz političke historije s podacima o rastu ili padu tiraže oleografija. Oleografije se reproduciraju u doba kad je već davno zamro žanr historijskog slikarstva. Interesantno je napomenuti da se oleografije ponovo pojavljuju u izlozima. Fenomen oleografija neće moći zaobići nijedna buduća kulturna historija. Prilog je i poticaj njihovu istraživanju i ova izložba.

